

Ana Geršak

Mojca Kumerdej: Kronosova žetev.

Ljubljana: Založba Beletrina
(Literarna zbirka Beletrina), 2016.

“Vse vezi, o katerih govorimo, so navadno zbiranje in zato velikih stvari, s katerimi se ukvarjamo, pravzaprav ni, temveč smo si jih izmislili mi zaradi svojega strahu. Ni džemata, ni reke in ni kamnitega brega, obstajajo pa prazna neskončnost in en človek, ena kaplja, en kamen. Reke in džemate si izmišljamo zaradi strahu pred neskončnostjo, pred katero stojimo, ker nam je lepše v džematu kot samim pred prazno neskončnostjo,” piše v *Vzhodnem divanu* Dževad Karahasan. Tudi ljudstvo, eno osrednjih protagonistov in pripovedovalcev nadvse intrigantnega romana Mojce Kumerdej *Kronosova žetev*, živi v nenehnem strahu, ne da bi točno vedelo, česa se pravzaprav najbolj boji: Boga, oblasti, smrti ali morda dvoma, ki v tišini noči razkraja njihova na videz trdna prepričanja o življenju, spodkopava varna tla ustaljenih vérovanj pod nogami in jih speljuje v temne vode solipsizma, ki odnesejo mestnega pisarja in pozabljenega predhodnika Descartesa Miklavža Nikolaja Paulina. “A kaj, če imamo Boga samo zato, ker nas je strah, in zgolj iz strahu govorimo o tem, da nas je ustvaril in da nad nami bedi? In da v njegovem imenu počnemo vse iz groze pred morebitno resnico, da je prav vseeno, ali smo dobri ali zli, da je povsem nepomembno, ali sploh smo ali nismo?” Ali, še hujše – vprašanje, ki si ga ljudstvo upa zastaviti le ponoči, in še to samo v najbolj skritih mislih – kaj

če Boga sploh ni? Kaj, če je vse, kar se dogaja, le plod naključij ali morda prefinjene manipulacije bogatejšega, izobraženega sloja z vraževernostjo množice, ki se – raje kot da za svoja dejanja prevzema odgovornost – sklicuje na “višjo silo” ali vsaj krivično upravljanje lokalnega veleposestnika? Je res vse zgolj volja do moči, pomešana s strahom pred smrtjo in hrepenjenjem po večnosti?

Kronosova žetev, četrto in od vseh najbolj izpiljeno, pa tudi razvejano prozno delo Mojce Kumerdej, ponuja številna interpretativna izhodišča, ki skozi zgodovinsko optiko nagovarjajo današnji čas, ali pravzaprav kar vsa obdobja nasploh, vsaj tiste trenuke, ko je bila v imenu posameznikove osebne koristi, zamaskirane v abstraktne ideale, prekoračena marsikatera razumska meja in je bil storjen marsikateri zločin. Romanesko dogajanje je postavljeno na mejo med 16. in 17. stoletjem, v začetek protireformacije na Slovenskem in čas vsesplošnega preganjanja “drugačnih”: drugače mislečih, drugače živečih, tujcev... no, in seveda nepokornih žensk, ki so neredko končale na grmadi (Sveto rimsko cesarstvo, z najvišjim deležem tovrstnih sojenj v Evropi, je bilo pri tem še posebej dosledno), njihova bolečina pa je bila pogosto le kolateralna škoda pri uveljavljanju osebnih moških ali institucionalnih interesov. Povezava med materialnim pridobitništvom čarovniških procesov in šikaniranjem zakonsko nezaščitene populacije, samskih žensk, samohranilk in vdov, ki so po možnosti času in navadam tudi “neprimerno” izobražene ali pa se preprosto ne želijo (znova) vključiti v reproduktivno verigo, je v romanu razkrinkana z neusmiljeno ironijo. Prav lov na čaravnice predstavlja tudi osrednje strukturno in idejno vozlišče romana, ki opredeljuje razliko med kolektivnimi nagoni in posameznikovimi zadržki, med distanco birokratskega aparata in bolečino žrtve, prek simbolne potrebe po obrednem družbenem žrtvovanju “grešnega kozla” (ali, kot je zapisano v romanu, “koze”) pa tedanjo ideologijo univerzalizira in jo poveže z današnjim časom. Zgodovinsko dogajanje v *Kronosovi žetvi* je namreč le kulisa, ambientalni opomnik, da se iz zgodovine lahko naučimo le to, da se iz nje nismo ničesar naučili. Heglova misel, ki sicer zveni prav tako zguljeno kot njena optimistično naravnana latinska različica, odzvanja v besedah knezoškofa Wolfganga, ki pravi, da “kdor verjame, da se človeštvo uči iz zgodovine, je strašansko naiven. Edino, kar se človek v resnici nauči, je idiotsko ponavljanje prežvečenega stavka o zgodovini kot učiteljici človeštva, kar pa so le mokre sanje dobričin.” Vzporednice, ki jih iz romanesknega časa skozi vse vmesne dogodke potegnemo do danes, temu samo pritrjujejo.

Dogajanje je pripovedovano skozi spretno prepletanje prvoosebne perspektive že omenjenega mestnega pisarja Paulina, dialoge makiavelističnega knezoškofa Wolfganga z milim, a neodločnim grofom Friderikom in prevladujočo kolektivno ljudsko zavestjo. Slednja uteleša tisto še danes tako priljubljeno fantomatsko predstavo o "kmečki pameti", po kateri je "dvom... leglo zla", ki prisega na "preproste stvari" in sumljivo gleda na vse, "kar se [ji] zdi zapleteno". Odnosi med ljudstvom, Wolfgangom kot nosilcem cerkvene in politične moči ter Paulinom kot individualcem in nekonformistom, se v romanu definirajo skozi njihovo razmerje do oblasti. Množica zavrača sprejemanje kakršne koli odgovornosti iz strahu pred tuzemskimi ali onstranskimi posledicami, kar nosilci moči s pridom izkoriščajo. Kot pravi knezoškof Wolfgang: "Obstaja preverjena in nadvse učinkovita metoda za discipliniranje posameznikov in ljudstva, metoda aktiviranja predvsem enega čustva – strahu." Knezoškof razume mehanizme pridobivanja in ohranjanja oblasti, svoja dejanja pa meri s cinične distance, brez obžalovanja. Deluje temeljito in skrajno racionalno, pri upravljanju z ljudstvom pa upošteva načelo "kruha in iger". Nasprotno njegov protipol, pisarja Paulina, zanima predvsem lastni subjektivni, skrajno emotivni odnos do sveta, ki pa ga ne ubrani pred kaosom. Kaj je laže, se sprašuje pisar med opazovanjem svojega ptiča, živeti v zlati kletki na varnem ali se svobodno in nezaščiteno izpostaviti negotovostim zunanjega sveta? Vprašanje se izkaže za retorično: edini način, da človek Paulinovega kova v norih časi preživi zunaj ali znotraj kletke, je, da še sam znori – pri čemer vprašanje o svobodni volji njegovo stanje le še pogloblja. Presežek romana je pravzaprav v tem, da ne ponuja jasnega odgovora na vprašanje, kako znova sestaviti zlomljenega človeka. Ljubezen, čudežna rešitev za vse težave sveta, Paulina reši le na videz, saj izid njegove zgodbe ostaja ambivalentno odprt – to pa je tudi najboljši zaključek tako kompleksni romaneskni strukturi.

Vprašanje dobrega in zla, s katerim si belijo glavo bolj izobraženi protagonisti, je v romanu postavljeno na stranski tir, čeprav bi lahko rekli, da se pripovedna etika razkriva skozi način ubesedovanja, na primer prek ironije in postopkov fokalizacije. In čeprav sta v *Kronosovi žetvi* obe plati, dobra in zla, problematizirani skozi odnos do drugega in posameznikove volje do moči, avtorico zanimajo tudi vzvodi za izpostavljenim mehanizmom, torej tisto, kar željo po moči motivira: davek, ki ga terja čas, minljivost, občeloveški strah pred izginotjem, pred izbrisom, pred tistim "onstran", ki bojda sledi smrti, in seveda negotovost, ta tolikokrat omenjeni dvom, ki

ga poganja zavest o vsesplošni relativnosti vsega, tudi dobrega in zlega..., pa naj se sliši še tako simplistično.

Kronosova žetev je izjemen roman. Mojca Kumerdej o preteklosti govori z zavestnim vpletanjem novodobnih diskurzivnih praks, hudomušneje pa obdobja zbliža s kakšnim kratkim časovnim intervalom (sinkopo) ali lucidnim prebliskom sredi vsesplošne norije. Preveč preprosto bi bilo reči, da preteklost približuje sedanjosti, tako kot bi bilo neprijetno trditi, da sedanjost zbližuje s preteklostjo. Je še kaj bolj strašljivega od spoznanja, da se stvari, kljub malenkostnim izboljšavam, v svojem bistvu ne spreminjajo?